

การศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคม
ที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดง
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

A Study of Structure and Function of the Beliefs and
Ritual Respecting to Chao Luang Kham Dang in Chiang
Dao District, Chiang Mai Province

สุกัณทา อินหวัน¹, สนิท สัตโยภาส², รังสรรค์ จันตะ³

Sukantha Inwan , Sanit Satayopas , Rangsun Chanta

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300

Chang Mai Rajabhat University, Muang Distiaict, Chang Mai 50300

บทคัดย่อ

การศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างของพิธีกรรมและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลเชียงดาว ตำบลเมืองายและตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน จากการศึกษาโครงสร้างของพิธีกรรม พบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงมีโครงสร้างที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ของพิธีกรรมอย่างชัดเจน

ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม วัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม และลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม โดยแต่ละองค์ประกอบในโครงสร้างต่างมีความสอดคล้องเกี่ยวโยงกันเป็นระบบจนก่อให้เกิดพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์และสร้างความศรัทธาความเชื่อให้แก่ชาวบ้าน ส่วนในด้านบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่ 3 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความสัมพันธ์ในระบบการผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และปรากฏบทบาทหน้าที่ทางสังคมจำนวน 6 บทบาท คือ บทบาทใน

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย.

³ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย.

การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทในการสร้างความสามัคคี บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพ บทบาทในการประกอบอาชีพ บทบาทในการสร้างพลังอำนาจของบุคคลและบทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจ

คำสำคัญ ความเชื่อ, พิธีกรรม, โครงสร้าง, บทบาทหน้าที่

ABSTRACT

The study findings revealed that the ritual structures clearly indicated the relationship system of the rituals. The ritual structures were composed of five components, including venue, individuals involved in the rituals, sacrificial items, duration of the rituals, and steps of the rituals. Regarding social structures and functions of the belief and the rituals, it was found that there were three aspects of relationship structures to the residents, namely the power relationship, the kin relationship, and the relationship in the production system and use of natural resources. There were six social functions of the belief and the rituals, conserving natural resources, creating collective unity, health care, livelihoods, creating individual power, and boosting morale.

keywords respect, ritual, structural, function

บทนำ

อำเภอเชียงดาวเป็นอำเภอหนึ่งของ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความสำคัญในการเป็น อำเภอต้นกำเนิดของแม่น้ำปิง นอกจากนี้ยังมีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์มายาวนาน โดยมีอายุในการจัดตั้งเป็นอำเภอครบ 100 ปี เมื่อ พ.ศ. 2553 นับถึงปัจจุบัน (ปี 2558) อำเภอเชียงดาวมีอายุรวม 105 ปี จึงถือได้ว่า อำเภอเชียงดาวเป็นอำเภอที่มีความสำคัญ ทั้งทางด้านยุทธศาสตร์ สังคมประวัติศาสตร์ รวมถึงเศรษฐกิจและควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง การที่อำเภอเชียงดาวมีประวัติศาสตร์อันยาวนานนี้ ได้สั่งสมความเชื่อผ่านพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์จากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนานจนกลายเป็นบทบาทสำคัญของสังคม อันแน่นแฟ้น แม้ยุคสมัยที่ก้าวล่วงสู่ศตวรรษแห่งความก้าวหน้าในเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ความเชื่อและพิธีกรรมอันเป็นแก่นแท้ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว ยังคงปรากฏชัด โดยเฉพาะความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง

ในอดีตมนุษย์มีความเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจากการดลบันดาลของสิ่งที่มีอำนาจเร้นลับ จำพวกผีสิง เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ดังที่ จารูวรรณ ธรรมวัตร (2521) ได้กล่าวว่า ความเชื่อเกิดจากมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่น มีปัญหาในการดำรงชีวิต เช่น เกิดภัยธรรมชาติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ คิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น จึงควรที่มนุษย์จะทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจและเมื้อพ้นภัยแล้วก็ควร จะแสดงความกตัญญูแก่เขาด้วยการเซ่นสรวง หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดังนั้นมนุษย์จึงพยายามหาวิธีการต่างๆ เพื่อตอบสนองความเชื่อที่เกิดขึ้น ซึ่งวิธีการที่มนุษย์ปฏิบัติต่อความ

เชื่อเหล่านั้นสามารถแสดงออกได้หลากหลายวิธี และการแสดงออกที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือสัญลักษณ์เชิงพิธีกรรมเนื่องจากพิธีกรรมช่วยตอกย้ำคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แสดงออก โดยการกระทำทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของมนุษย์ พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ และโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของชุมชนได้เป็นอย่างดีนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็น ความรู้สึกของสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน การประกอบพิธีกรรมทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ทางสังคม 3 ประการ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน จึงกล่าวได้ว่าพิธีกรรมเป็นสิ่งที่มีความคุณค่า คุณประโยชน์ และมีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์ในด้านรูปธรรมและนามธรรม เมื่อประเพณีปฏิบัติแล้วทำให้เกิดความเชื่อมั่นเป็นกำลังใจทั้งทางกายและ ทางใจได้อย่างดียิ่ง เพราะผลของการปฏิบัติจะทำให้เกิดความสุขหมด ความกังวลและพิธีกรรมบางพิธีกรรมสามารถเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ามาผสมผสานได้อย่างกลมกลืน ทำให้เกิดพลังและมีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์

ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวยังคงมีความเชื่อในเรื่องผีปรากฏชัด โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของเจ้าหลวงคำแดงที่คอยปกป้องรักษาชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวให้อยู่เย็นเป็นสุขมาจนถึงทุกวันนี้ ตามตำนานกล่าวว่าเจ้าหลวงคำแดง เป็นบุตรของเจ้าเมืองพะเยา พระบิดาได้สั่งให้เจ้าหลวงคำแดงไปรักษาด่านชายแดนเพื่อป้องกันศัตรู วันหนึ่งได้พบกับสาวงามนางหนึ่งจึงได้ติดตามนางไป แต่ได้พบเพียงกวางทอง เจ้าหลวงคำแดงก็ติดตามกวางทองไป ซึ่งกวางทองมุ่งหน้าสู่เขาใหญ่ลูก

หนึ่งแล้วกลายร่างเป็นหญิงสาวเข้าไปในถ้ำเชียงดาว เจ้าหลวงคำแดงจึงตามเข้าไปแล้วไม่กลับออกมาอีกเลย ชาวบ้านเชื่อว่าพระองค์สิงสถิตรักษาถ้ำเชียงดาวจึงตั้งศาลไว้ชื่อว่าศาลเจ้าหลวงคำแดงพร้อมกับรูปปั้นกวางทองด้วย จากตำนานแห่งความศักดิ์สิทธิ์อันเกิดจากความเชื่อของชาวบ้านนี้ ทำให้เกิดพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงขึ้น โดยมีองค์ประกอบในพิธีกรรมเป็นลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน

การประกอบพิธีกรรมอันเกิดจากความศรัทธาร่วมกันของชาวบ้านนี้มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตและสังคมของคนในอำเภอเชียงดาวเป็นอย่างมาก แม้ว่าในสังคมปัจจุบันกระแสความคิดใหม่ๆที่เป็นวิทยาศาสตร์จะเข้ามามีบทบาทในด้านการศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงสังคมของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว แต่จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว ยังคงมีความเหนียวแน่นและยังคงสืบทอดพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าหลวงคำแดงจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและถือเป็นประเพณีสำคัญที่ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี

จากการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงในเบื้องต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดงอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” ขึ้น เพื่อศึกษาถึงโครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวอย่างละเอียด ศึกษาบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว โดยศึกษาตามแนวคิดคติชน

วิทยา อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเข้าใจกลุ่มชนกลุ่มนี้ได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนทุกคนในชุมชนและสังคมโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวทางการคติชนวิทยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว ที่อาศัยอยู่ในตำบลเชียงดาว ตำบลเมืองงายและตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว ที่อาศัยอยู่ในตำบลเชียงดาว ตำบลเมืองงายและตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และสังคมของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.1 โครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงของชาวบ้านในอำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.3 บทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูลเอกสารเป็นเอกสาร ผลงานวิจัย หนังสือและบทความทางวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือเจ้าหลวงคำแดง

3.2 แหล่งข้อมูลภาคสนามเป็นแหล่ง ข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูล ในตำบลเชียงดาว ตำบลเมืองาย และตำบลแม่ทะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์และสังเกตเป็นวิธีการหลัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต (Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบกับการศึกษาเอกสาร (Documentary Analysis) ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. **ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง** เป็นการสำรวจและศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นฐานความรู้ ในการกำหนดกรอบความคิดและใช้เป็นข้อมูล ประกอบในการเขียนเค้าโครงวิจัย

2. **ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล** เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกต เป็นหลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับสภาพความเป็นจริงที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ในการเก็บข้อมูลจะใช้วิธีการ

บันทึกเสียงลงในแถบบันทึกเสียงและจดบันทึกตามความเหมาะสม ประกอบกับเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นและพื้นที่การศึกษา

3. **ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล** ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต และที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร มาจำแนกหมวดหมู่และจัดระบบตามวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.2 ตรวจสอบความชัดเจนและความสมบูรณ์ของข้อมูลว่าสามารถตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อเก็บข้อมูลเสริมในเนื้อหาส่วนที่ยังไม่ชัดเจนและขาดความสมบูรณ์

3.3 นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาตามประเด็นศึกษาที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. **ขั้นเรียบเรียงและเขียนรายงานการวิจัย** ผู้วิจัยนำข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเรียบเรียงและเขียนตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการเขียนบรรยายประกอบตัวอย่าง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. **โครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่**

1.1 **สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม** มีทั้งหมด 5 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อหลวงคำแดง ตั้งอยู่บริเวณแก่งปันเต้า ตำบลแม่ทะ ศาลเจ้าหลวงคำแดง ตั้งอยู่บริเวณ

ถ้าเชียงดาว ตำบลเชียงดาว หอเจ้านาย ตั้งอยู่บริเวณหลังตลาดเมืองงาย ตำบลเมืองงาย หอบุชาเจ้าหลวงคำแดงที่บ้านม้าชีหรือคนทรงจะมีอยู่ที่บ้านของม้าชีหรือคนทรงโดยจะมีเครื่องบูชาเจ้าหลวงคำแดงเหมือนกันทุกบ้าน และหอบุชาเจ้าหลวงคำแดงที่บ้านของตนเอง ชาวบ้านบางคนจะมีสัญลักษณ์ของเจ้าหลวงคำแดงประจำอยู่ที่หอบุชาที่บ้านของตนเอง เมื่อมีความทุกข์ ร้อนใจหรืออยากให้เจ้าหลวงคำแดงช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ชาวบ้านเหล่านี้ก็จะทำพิธีบอกกล่าวด้วยตนเอง

1.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับ

พิธีกรรม สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและกลุ่มผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม โดยกลุ่มผู้นำในการประกอบพิธีกรรมจะประกอบด้วย ตั้งเข้าหรือผู้นำบวงสรวง ม้าชีหรือคนทรง และผู้ที่นับถือกระทำได้ด้วยตนเอง โดยตั้งเข้าจะมีบทบาทในการประกอบพิธีบวงสรวง เป็นผู้กำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนเป็นผู้ตรวจดูความเรียบร้อยวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีและดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มพิธีจนเสร็จพิธี ส่วนม้าชีจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ส่วนบุคคลและส่วนชุมชนในบางพิธี เช่น พิธีทรงเจ้า พิธีรักษาผู้ป่วย พิธีตรวจดูเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น ส่วนผู้ที่นับถือกระทำได้ด้วยตนเองนั้น ชาวบ้านเชื่อว่าในพิธีที่ไม่ซับซ้อน เช่น พิธีบอกกล่าว พิธีบนบานและพิธีแก้บน เป็นต้น ผู้ที่มีความนับถือศรัทธาในเจ้าหลวงคำแดงสามารถประกอบพิธีกรรมดังกล่าวได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านตั้งเข้าหรือม้าชี เพียงแต่บุคคลนั้นตั้งจิตอธิษฐานบอกกล่าวหรือบนบาน เจ้าหลวงคำแดงก็สามารถรับรู้และสื่อถึงบุคคลผู้มีจิตศรัทธานั้นได้ ส่วนกลุ่มผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นบุคคลที่

มีความเชื่อความศรัทธาในเจ้าหลวงคำแดงหรือบุคคลที่ได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าหลวงคำแดง ซึ่งจะประกอบด้วย ลูกศิษย์เจ้าพ่อและบุคคลทั่วไป รวมถึงบุคคลที่บรรเลงเพลงปี่พาทย์พื้นเมืองในการฟ้อนผีของม้าชีของเจ้าหลวงคำแดง และม้าชีของบริวารของเจ้าหลวงคำแดงอีกด้วย

1.3 วัตถุประสงค์ของการ

ประกอบพิธีกรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีซึ่งจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ ในการจัดหานั้นขึ้นอยู่กับว่าเป็นพิธีกรรมส่วนบุคคลหรือพิธีกรรมส่วนชุมชน หากเป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล ผู้ทำพิธีจะต้องเป็นผู้จัดหามาเอง ส่วนพิธีกรรมส่วนชุมชนนั้นในอดีตชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียมก่อนที่จะมีการประกอบพิธีกรรม แต่ในปัจจุบันได้มอบหมายให้คณะกรรมการกลางเป็นผู้จัดหา ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมทุกครั้งจะต้องมี ดอกไม้ ธูป เทียน ชันตั้ง น้ำส้มป่อย เบี้ย ข้าวสาร ผ้ายขาว ผ้ายแดง เครื่องทรง ดาบ และ เครื่องเช่นไหว้สังเวย โดยวัตถุประสงค์ของบางอย่างถูกกำหนดให้ใช้เฉพาะพิธีหนึ่งเท่านั้น

1.4 ระยะเวลาในการประกอบ

พิธีกรรม โครงสร้างในด้านนี้ยังไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสะดวกของบุคคล ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนและแน่นอนได้ โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมส่วนบุคคล เช่น การยกครู การบอกกล่าว การบนบาน การแก้บน เป็นต้น แต่ในการประกอบพิธีกรรมส่วนชุมชนจะกำหนดเวลาที่แน่นอนได้ แต่ทั้งนี้ในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงทั้งพิธีกรรมส่วนบุคคลและพิธีกรรมส่วนชุมชน ชาวบ้านเชื่อกันว่าจะไม่ประกอบพิธีในวันพุธและวันพระโดยเด็ดขาด

1.5 ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงนั้นมีทั้งพิธีกรรมส่วนชุมชนและพิธีกรรมส่วนบุคคล แม้ว่าในองค์รวมของการประกอบพิธีกรรมจะมีความคล้ายคลึงกันก็ตาม แต่หากศึกษาให้ละเอียดแล้วจะพบว่าในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีรายละเอียดปลีกย่อยและลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป อันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละพิธี ซึ่งในแต่ละพิธีจะมีรายละเอียดของประกอบพิธีกรรม

2. การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.1 โครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

2.1.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง ผีเจ้าหลวงคำแดงเป็นผีอารักษ์ที่มีอำนาจเหนือผีทั้งปวง จึงเปรียบเสมือนอำนาจในท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความเคารพยำเกรง นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังจะเห็นได้ว่าชาวบ้านในอำเภอ เชียงดาว ยังคงเคารพศรัทธาและยำเกรงต่ออำนาจของเจ้าหลวงคำแดง โดยปรากฏออกมาอย่างเด่นชัดผ่านพิธีกรรมอันเป็นการตอบสนองต่อความเกรงกลัวในอำนาจเหนือธรรมชาติและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นจากอำนาจของเจ้าหลวงคำแดง สิ่งที่เป็นนัยสำคัญที่สุดก็คือความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน จะเห็นได้จากความเชื่อและพิธีกรรม เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง ที่ได้สร้างฐานอำนาจให้แก่

บุคคลสำคัญในการประกอบพิธีกรรมอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะในกลุ่มผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นตั้งเช้า ม้าขี่ และนักรบเมืองท้องถิ่น ก็ล้วนแล้วแต่สร้างฐานอำนาจจากความเชื่อและพิธีกรรมเจ้าหลวงคำแดงทั้งสิ้น

2.1.2 ความสัมพันธ์

แบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบกล่าวคือในระบบความสัมพันธ์จะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาตินี้ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีน้ำใจเกื้อกูลช่วยเหลือดูแลกันสามัคคีและผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น แม้ว่า จะนับถือผีคนละตระกูลในหน่วยเล็กที่สุดแต่ในหน่วยใหญ่ของชุมชนนั้น ชาวบ้านในอำเภอ เชียงดาวมีจุดร่วมความสัมพันธ์อยู่ที่ผีอารักษ์ตนเดียวกันนั่นก็คือเจ้าหลวงคำแดงนั่นเอง

2.1.3 ความสัมพันธ์ใน

ระบบการผลิตและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง แสดงให้เห็นถึงการสร้างพื้นที่ในสังคมอย่างเป็นรูปธรรมจะเห็นได้ว่า ในพื้นที่ใดที่มีความเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อและพิธีกรรมเจ้าหลวงคำแดง พื้นที่นั้นจะกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านไม่กล้ารุกรานหรือกระทำการอันใดที่เป็นการลบหลู่หรือทอนอำนาจของเจ้าหลวงคำแดง เมื่อความศักดิ์สิทธิ์นั้นแพร่กระจายขยายวงกว้างมากขึ้นเรื่อยๆ การผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่จึงเป็นระบบมากขึ้นตามพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ นอกจากนี้ยังมีการผลิตซ้ำเพื่อบูรณะซ่อมแซมพื้นที่ศักดิ์ให้สวยงามน่าเกรงขามและยิ่งใหญ่มากขึ้นตามลำดับ อำนาจอิสระจึงมีบทบาทต่อการควบคุมชาวบ้านมากขึ้นตามไปด้วย ผลจากความเกรงกลัวต่ออำนาจอิสระของเจ้าหลวงคำแดงทำให้

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอเชียงดาวยังคงอุดมสมบูรณ์ มีการค้นพบพันธุ์ไม้หายากบริเวณดอยหลวง ดอยนางและถ้ำเชียงดาวซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เจ้าหลวงคำแดงคอยปกป้องรักษาอยู่

2.2 บทบาทหน้าที่ทางสังคม

2.2.1 บทบาทในการดูแล

รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ตามความเชื่อของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวเชื่อกันว่าดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษา ดอยหลวงและถ้ำเชียงดาวนั้น ส่งผลให้ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงเข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในอำเภอเชียงดาว โดยเฉพาะอาณาเขตดอยหลวง ดอยนางและถ้ำ เชียงดาว ชาวบ้านจะไม่กล้ารุกล้ำเข้าไปทำการอันใด ที่ทำให้เจ้าหลวงคำแดงไม่พอใจ ด้วยความเคารพยำเกรงต่ออำนาจของเจ้าหลวงคำแดง ชาวบ้านจึงไม่กล้าที่จะล่วงเกินในอาณาบริเวณดังกล่าว ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ ทำให้ดอยหลวง ดอยนางและถ้ำเชียงดาวจึงมีความอุดมสมบูรณ์

2.2.2 บทบาทในการสร้าง

ความสามัคคี บทบาทหน้าที่ในด้านนี้ปรากฏเด่นชัด เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง โดยเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมส่วนชุมชน จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีกรรมส่วนชุมชนแต่ละครั้งชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวจะไปรวมกันที่ศาลเจ้าหลวงคำแดงหรือหอเจ้านายเพื่อร่วมพิธีกันอย่างหนาแน่น นอกจากนี้ในวันก่อนและหลังการประกอบพิธีกรรมชาวบ้านก็จะมาช่วยกันคนละไม้คนละมือในการจัดเตรียมสิ่งของในการเลี้ยงเจ้าหลวงคำแดงเพื่อให้งานออกมาสสมบูรณ์และเจ้าหลวงคำแดงมีความพึงพอใจต่อการเลี้ยงมากที่สุด และเมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านก็จะช่วยกันเก็บกวาดสถานที่จัดงาน

ซึ่งก็คือศาลเจ้าพ่อหลวงคำแดงหรือหอเจ้านาย ที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของเจ้าหลวงคำแดงให้สะอาดเรียบร้อยดังเดิม

2.2.3 บทบาทในการดูแล

รักษาสุขภาพ ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวที่ยังคงมีความเชื่อว่าอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวบ้านเกิดจากการกระทำของผี ดังนั้นการรักษาจะต้องขอให้เจ้าหลวงคำแดง ซึ่งเป็นผีที่มีอำนาจเหนือผีทั้งปวงช่วยเจรจา ขอร้อง หรือบังคับให้ผีที่กระทำทำให้ชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วยนั้นปลดปล่อยหรือหยุดกระทำอันทำให้ชาวบ้านเจ็บป่วยนั้นเสีย ซึ่งหลังจากที่ญาติและผู้ป่วยได้ทำตามคำแนะนำของแม่ชีเจ้าหลวงคำแดงแล้วอาการป่วยก็จะค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับความเชื่อความศรัทธาในดวงวิญญาณของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าหลวงคำแดงก็ยิ่งทวีคูณมากขึ้น บางคนถึงกับถวายตัวเป็นลูกศิษย์ลูกหาของเจ้าหลวงคำแดงหลังจากหายดีแล้วอีกด้วย

2.2.4 บทบาทในการ

ประกอบอาชีพ ชาวบ้านเชื่อกันว่าเจ้าหลวงคำแดงมีอำนาจในการดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำการเกษตรได้ผลผลิตดี ชาวบ้านเชื่อว่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตรนั้นเกิดจากอำนาจของเจ้าหลวงคำแดง ดังนั้นเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วชาวบ้านก็จะนำข้าวใหม่นั้นมาเลี้ยงเจ้าหลวงคำแดงเป็นการขอบคุณและอ้อนวอนให้ช่วยเหลือในการทำเกษตรครั้งต่อไป นอกจากอาชีพเกษตรกรรมบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงที่มีบทบาทในการประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกด้วยไม่ว่าจะเป็นอาชีพค้าขาย รับราชการ ก่อสร้าง รับจ้างหรือประกอบธุรกิจต่างๆ จะเป็นการประกอบพิธีบนบานและพิธีบอกกล่าวเป็นส่วนใหญ่ ด้วยผู้ที่นับถือเจ้าหลวงคำแดงต่างมี

ความเชื่อว่าเจ้าหลวงคำแดงมีอำนาจในการคลั่งคลั่งสิ่งต่างๆ ให้แก่ผู้ที่มีความเคารพศรัทธา ในดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นชาวบ้านที่ต้องการให้การประกอบอาชีพของตนรุ่งเรืองก้าวหน้าค้าขายได้กำไร ต่างก็จะพากันไปบนบานหรือบอกกล่าว เจ้าหลวงคำแดงเพื่อให้เจ้าพ่อช่วยเหลือตนตามคำขอหรือการบอกกล่าว

2.2.5 บทบาทในการสร้าง

พลังอำนาจของบุคคล จากการที่ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว มีความเชื่อในเรื่องของเจ้าหลวงคำแดง จึงมีบางคนได้พยายามหาวิธีการที่จะให้ตนเองได้มีพลังอำนาจเช่นนั้นบ้าง เพื่อจะได้มีพลังอำนาจเหนือคนอื่นจนเป็นที่เลื่องลือยำเกรงแก่คนทั่วไป จึงก่อให้เกิดพิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของเจ้าหลวงคำแดงในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมาในสังคม เพื่อเชื่อมโยงอำนาจของเจ้าหลวงคำแดงมาสู่อำนาจตนในลักษณะที่เชื่อกันว่าเป็นร่างทรงหรือม้าขี่ นอกจากนี้ผู้ที่สืบบทบาทหลักในพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงอย่างตั้งเข้า ต่างก็ได้รับการยำเกรงนับถือจากชาวบ้าน ด้วยชาวบ้านเชื่อว่าตั้งเข้าเป็นผู้ที่สามารถติดต่อกับเจ้าหลวงคำแดงและเป็นสื่อกลางระหว่างเจ้าหลวงคำแดงและชาวบ้านได้ ทำให้ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธาและเคารพนับถือตั้งเข้าเป็นอย่างมาก นอกจากตั้งเข้าและม้าขี่แล้ว ผู้นำหมู่บ้าน ชุมชน ตำบลหรืออำเภอก็ตาม หากผู้นำเหล่านี้ให้ความเคารพศรัทธาในเจ้าหลวงคำแดงและมีการเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างสม่ำเสมอ รวมไปถึงสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานและประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงอย่างต่อเนื่องนั้น ชาวบ้านจะให้การยอมรับนับถือ และเลือกเข้าไปเป็นผู้นำในการบริหารงานส่วนท้องถิ่นในทุกๆ ครั้งที่มีการเลือกตั้งนั่นเอง

2.2.6 บทบาทในการสร้าง

ขวัญกำลังใจ เมื่อชาวบ้านรู้สึกหมดกำลังใจ ท้อแท้ ล้มเหลว เปื่อหน่ายชีวิตไม่มั่นคงในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรืออยากได้พลังและกำลังใจในการทำสิ่งต่างๆ ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวมักจะยึดดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าหลวงคำแดงเป็นที่พึ่งพิง โดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบพิธีบอกกล่าวและพิธีบนบานเพื่อให้อำนาจของเจ้าหลวงคำแดงช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นๆ สามารถกระทำการต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดีและประสบความสำเร็จดังที่มุ่งหวังไว้ หากสำเร็จตามการขอนั้นแล้วชาวบ้านก็จะทำพิธีแก้บน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าหากไม่ทำตามที่ได้บนไว้กับเจ้าหลวงคำแดงนั้น เจ้าหลวงคำแดงจะโกรธและคลั่งคลั่ง ให้ผู้นั้นเกิดมีอันเป็นไปในทางร้าย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย อันได้แก่ ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว ที่อาศัยอยู่ในตำบลเชียงดาว ตำบลเมืองงาย และตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป จำนวน 40 คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. โครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ เจ้าหลวงคำแดง จะมีโครงสร้างที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ของพิธีกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบในโครงสร้างต่างมีความสอดคล้องเกี่ยวโยงกันเป็นระบบจนก่อให้เกิดพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์และสร้างความศรัทธาความเชื่อให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งโครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง จะมีทั้งหมด 5 โครงสร้าง ประกอบด้วย 1) สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม 2) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม 3) วัตถุสิ่งของที่ใช้การประกอบพิธีกรรม 4) ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม และ 5) ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม โดยจะขาดโครงสร้างอันใดอันหนึ่งไปไม่ได้เพราะจะทำให้พิธีกรรมขาดความสมบูรณ์

2. การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่ 3 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความสัมพันธ์ในระบบการผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งโครงสร้างทั้ง 3 ลักษณะนี้ โดยแท้จริงแล้วผีเจ้าหลวงคำแดงคือระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นการผลิตซ้ำหรือต่อยอดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 3 ระบบ ได้แก่ ระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ ระหว่างอำนาจของมนุษย์ในชุมชนที่เท่าเทียมกันคือเป็นผู้อยู่ใต้การคุ้มครอง (ลูก) ของผีเดียวกัน และระหว่างอำนาจของธรรมชาติ

กับมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะการเกื้อหนุนส่วนทางด้านบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงพบว่ามีจำนวน 6 บทบาท คือ 1) บทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ 2) บทบาทในการสร้างความสามัคคี 3) บทบาทในการดูแลสุขภาพ 4) บทบาทในการประกอบอาชีพ 5) บทบาทในการสร้างพลังอำนาจของบุคคล และ 6) บทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจ ซึ่งบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนออกมาจากความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้าน ในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

อภิปรายผล

จากการศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่อย่างละเอียด ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์นั้น พบว่าชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวให้ความเคารพศรัทธาในดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงเป็นอย่างมาก ความเชื่อและความศรัทธานั้นส่งผลให้เกิดพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านต่างร่วมใจกันประกอบพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการศึกษาโครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง ของชาวบ้าน ในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดง เป็นพิธีกรรมที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีโครงสร้าง

ที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ของพิธีกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบในโครงสร้างต่างมีความสอดคล้อง เกี่ยวโยงกันเป็นระบบจนก่อให้เกิดพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์และสร้างความศรัทธาความเชื่อให้แก่ชาวบ้านอำเภอยางตลาด จังหวัดยโสธร ครอบคลุมถึงทุกวันนี้ ซึ่งโครงสร้างของพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงจะมีทั้งหมด 5 โครงสร้าง ประกอบด้วย 1) สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม 2) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม 3) วัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม 4) ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม และ 5) ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม โดยจะขาดโครงสร้างอันใดอันหนึ่งไม่ได้เลยเพราะจะทำให้พิธีกรรมขาดความสมบูรณ์และทำให้เจ้าหลวงคำแดงไม่พอใจตามความเชื่อของชาวบ้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอำเภอยางตลาดเป็นอำเภอที่อยู่ห่างไกลจากสังคมเมืองหลวง ดังนั้นวิถีชีวิตแบบชนบทและการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีของชาวบ้านในอำเภอยางตลาดโดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุจึงมีค่อนข้างน้อย ประกอบกับการสั่งสมความเชื่อประสบการณ์และประเพณีนิยมที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อีกทั้งความศรัทธา ความเชื่อและความเกรงกลัวต่ออำนาจของเจ้าหลวงคำแดงที่ชาวบ้านต่างเชื่อว่าจะสามารถบันดาลให้บ้านเมืองเกิดภัยพิบัติต่างๆ ได้ หากชาวบ้านทำให้เจ้าหลวงคำแดงไม่พอใจ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในอำเภอยางตลาด จังหวัดยโสธรจึงยังคงยึดถือปฏิบัติตามกรอบประเพณีที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ฮีด” สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยไม่กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงหรือลดทอนโครงสร้างตามประเพณีนิยมที่ยึดถือกันมา ซึ่งผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สง่า พัฒนชีวิพล (2538) ที่ได้ศึกษาเจ้าพ่อพญาแล : ความเชื่อและพิธีกรรม

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าพ่อพญาแลและคติความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อพญาแลแล้วพบว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการนับถือเจ้าพ่อพญาแลมีทั้งหมด 12 พิธีกรรม ประกอบด้วยพิธีกรรมส่วนบุคคลมี 6 พิธี และพิธีกรรมส่วนชุมชนมี 6 พิธี ด้านองค์ประกอบพบว่า สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมมีอยู่ 4 แห่ง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น คนทรงเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมี ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวห่อและ/หรือขันธูป เป็นสิ่งของที่กำหนดให้ใช้ได้ทุกพิธีกรรม ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรมปรากฏว่าพิธีกรรมส่วนบุคคลไม่สามารถกำหนดเวลาได้แน่นอนสามารถทำได้ตลอดปี สำหรับพิธีกรรมส่วนชุมชนสามารถกำหนดเวลาได้แน่นอน ส่วนลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีนั้นแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมที่มีลำดับขั้นตอนไม่ซับซ้อน และพิธีกรรมที่มีลำดับขั้นตอน ส่วนในด้านของคติความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อพญาแล พบว่า เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีมากที่สุด ผสมกลมกลืนกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ชาวจังหวัดชัยภูมิมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพญาแลเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดในจังหวัดชัยภูมิเป็นเจ้าผู้ปกครองบ้านเมืองและมีฐานะเทียบเท่ากับเทพชั้นสูง จากความสอดคล้องนี้แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของพิธีกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิด ความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้าน หากขาดโครงสร้างใดไปแล้วย่อมทำให้พิธีกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ได้

2. ผลการศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าหลวงคำแดงของชาวบ้านในอำเภอยางตลาด จังหวัดยโสธรพบว่าความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับ

เจ้าหลวงคำแดงมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่ 3 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความสัมพันธ์ในระบบการผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งโครงสร้างทั้ง 3 ลักษณะนี้ โดยแท้จริงแล้วมีเจ้าหลวงคำแดงคือระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นการผลิตซ้ำหรือต่อยอดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 3 ระบบ ได้แก่ ระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ ระหว่างอำนาจของมนุษย์ในชุมชนที่เท่าเทียมกัน คือเป็นผู้อยู่ใต้การคุ้มครอง (ลูก) ของผีเดียวกัน และระหว่างอำนาจของธรรมชาติกับมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะการเกื้อหนุนส่วนในด้านบทบาทหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงมีจำนวน 6 บทบาท คือ 1) บทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ความเกรงกลัวในอำนาจของเจ้าหลวงคำแดงทำให้ชาวบ้านไม่กล้าล่วงเกินในอาณาบริเวณที่เจ้าหลวงคำแดงอารักข้อยู่ ซึ่งก็คือบริเวณดอยหลวงดอยนางและถ้ำเชียงดาว บริเวณดังกล่าวจึงมีความอุดมสมบูรณ์ 2) บทบาทในการสร้างความสามัคคี ในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงจะเห็นได้ว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือและไปร่วมพิธีกันอย่างหนาแน่น มีการช่วยกันจัดเตรียมสิ่งของต่างๆด้วยความเต็มใจ การแสดงออกเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมในการสร้างความสามัคคีให้แก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี 3) บทบาทในการดูแลสุขภาพ ชาวบ้านเชื่อว่าการเจ็บไข้ไม่สบายของตนนั้นเกิดจากการกระทำของผีร้าย จึงต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อขอให้เจ้าหลวงคำแดงช่วยรักษาตนและเมื่อชาวบ้านเริ่มหายความเชื่อความศรัทธาในดวงวิญญาณของ

ชาวบ้านที่มีต่อเจ้าหลวงคำแดงก็ยิ่งทวีคูณมากขึ้น ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงจึงมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมในการดูแลสุขภาพด้วยเช่นกัน 4) บทบาทในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านประกอบอาชีพต่างๆด้วยความหวังโดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาความสมดุลทางธรรมชาติ ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงจึงได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในการประกอบอาชีพ โดยเชื่อกันว่าเจ้าหลวงคำแดงจะช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลและการเกษตรได้ผลผลิตดี บทบาทด้านนี้จึงเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่ปรากฏชัดจากความเชื่อและพิธีกรรม 5) บทบาทในการสร้างพลังอำนาจของบุคคล จากการที่ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวมีความเชื่อในเรื่องของเจ้าหลวงคำแดง จึงมีบางคนได้พยายามเชื่อมโยงอำนาจของเจ้าหลวงคำแดงมาสู่อำนาจตนในลักษณะที่เชื่อกันว่าเป็นร่างทรงหรือม้าขี่ นอกจากนี้ผู้ที่มีบทบาทหลักในพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดง ต่างก็ได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้านด้วยเช่นกัน ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงจึงมีบทบาทในการสร้างพลังอำนาจให้แก่คนด้วย และ 6) บทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจ เมื่อชาวบ้านรู้สึกหมดกำลังใจ ท้อแท้ สิ้นหวังอยากได้พลังและกำลังใจในการทำสิ่งต่างๆ ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวมักจะยึดดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าหลวงคำแดงเป็นที่พึ่งพิง โดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบพิธีบอกกล่าวและพิธีบนบานเพื่อให้อำนาจของเจ้าหลวงคำแดงช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงจึงมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมในด้านการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชาวบ้านในอำเภอเชียงดาว

อย่างเด่นชัดอีกบทบาหนึ่ง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็น เพราะความเชื่อ ความศรัทธารวมถึงความเกรง กลัของชาวบ้านที่มีมาแต่อดีตและสืบทอด กันมาจนถึงปัจจุบัน ความเป็นชนบทห่างไกล จากสังคมเมืองและการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ ค่อนข้างลำบากคนผู้สูงวัยทำให้บทบาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านจึง ยังคงปรากฏชัดแม้ว่าในปัจจุบันวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทกับสังคม ไทยมากขึ้นแล้วก็ตาม ซึ่งผลการวิเคราะห์ นี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2544) ที่ได้ศึกษาความเชื่อและ พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททาง สังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้ พบว่าความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยพุทธภาคใต้ มีหลากหลายและพิสดาร โดยสามารถจำแนก ได้ 3 ประเภท คือ 1) ผีชั้นสูงหรือผีดี 2) ผี ชั้นกลางหรือผีกึ่งดีร้าย และ 3) ผีชั้นต่ำหรือ ผีร้าย ซึ่งความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยพุทธใน ภาคใต้เป็นมูลเหตุให้เกิดพิธีกรรมในลักษณะ ต่างๆ มากมาย เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชา และวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือตนให้ พ้นจากเหตุร้ายต่างๆ และดลบันดาลให้ชีวิต ประสบแต่ความสุขความเจริญ สมหวังในสิ่ง ที่ปรารถนา โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนก พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยพุทธ ภาคใต้ได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ พิธีกรรม เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและพิธีกรรมเกี่ยว กับชีวิต ในด้านบทบาททางสังคมของความ

เชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีที่มีต่อ ชาวไทยกลุ่มนี้ที่ปรากฏเด่นชัด คือ บทบาท เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ บทบาท เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ บทบาทเกี่ยวกับการ สร้างขวัญกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการ สร้างพลังอำนาจของบุคคลและบทบาทเกี่ยว กับเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย ทั้งนี้เป็นเพราะชาวบ้าน ในชนบทส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าดวงวิญญาณ ของผีต่างๆ โดยเฉพาะผีเจ้านายนั้นมีอยู่จริง มีพลังอำนาจในการดลบันดาลให้ชีวิตและ สรรพสิ่งให้มีความเจริญรุ่งเรืองหรือมีอันเป็นไป ในลักษณะใดได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยต้อง ศึกษาทฤษฎีในการวิจัยอย่างถ่องแท้และ ครอบคลุม เพื่อตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ ได้ถูกต้องและครบถ้วน

1.2 ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยต้อง ศึกษาข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ สอบถาม สังเกตและศึกษาจากเอกสารประกอบอย่าง ละเอียดถี่ถ้วนทุกแง่มุมเพื่อให้งานวิจัยมีความ ครบถ้วนสมบูรณ์

1.3 ควรมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้จากการทำวิจัยในครั้งนี้ เช่น แผ่นพับ หนังสือ วารสารหรือบทเรียนท้องถิ่น เพื่อเป็นการส่งเสริม อนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงสู่ชุมชนและคนรุ่นหลังต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่กับพื้นที่อื่นที่นับถือ เจ้าหลวงคำแดง

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเจ้าหลวงคำแดงกับความเชื่อและพิธีกรรมของเจ้าพ่อองค์อื่นๆ

2.3 ควรมีการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงในมิติต่างๆที่กว้างขวางมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521). *คติชาวบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2544). *ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2548). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*.
- สง่า พัฒนชีวะกุล. (2538). *เจ้าพ่อพญาแล : ความเชื่อและพิธีกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- Bascom, William. (1965). "The Forms of Folklore : Prose Narrative." In Journal of American Folklore 78.